

İstanbul Havâss-ı Refîa (Eyüp) Mahkemesi sicil defterleri arasında yer alan ve vakıf, mülk suların alım satımı, miras olarak intikali, tahsisi, kullanımı durumu gibi kayıtları ihtiva eden “mâ-i lezîz” defterlerinin bir bölümü de seri halde yayımlanmıştır (İstanbul Şerîyye Sicilleri: Mâ-i Leziz Defterleri, I-XX, İstanbul 1998-2001).

BİBLİYOGRAFYA :

Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Deft-i Sancak-i Arvanîd (nşr. Halil İnalçık), Ankara 1954, vr. 3^a, 8^b; Kânûnnâme-i Sultânî ber Müceb-i ‘Örf-i ‘Osmânî (nşr. R. Anhegger – Halil İnalçık), Ankara 1956, s. 81-82; Kritovulos, *History of Mehmed the Conqueror* (trc. Charles T. Riggs), Princeton 1954, s. 105; Tursun Beg, *Târih-i Ebû'l-Feth: The History of Mehmed the Conqueror* (nşr. Halil İnalçık – R. Murphey), Minneapolis-Chicago 1978, s. 55-56; Mevkûfatî Mehmed, *el-Mevkûfât: Şerh ve Tercüme-i Mülteka'l-ebhur*, İstanbul 1308, II, 220; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 397; III, 29; Kânûnnâme, İÜ Ktp., TY, nr. 1807, vr. 65^a-66^b; a.e., Süleymaniye Ktp., Reisülkütâb, nr. 1004, vr. 9^a-11^b, 24^a-b, 33^a-37^b, 39^a-40^b; Andréossy, *Constantinople et le Bosphore de Thrace*, Paris 1841, s. 438-442; Mir'âtü'l-Haremeyn, I, 730-758; II, 720, 727, 738, 1081-1083; Mecelle-i Umûr-ı Beledîyye, I, 1220-1253; Târih-i Câmî-i Şerîf-i Nûr-i Osmânî (TOEM ilâvesi), İstanbul 1335-37, s. 26-31; S. Nazım [Nirven], *İstanbul Vilâyeti Şehremaneti-ne Evkaftan Devrolunan Sular*, İstanbul 1341; a.mlf., *İstanbul Suları*, İstanbul 1946; a.mlf., *İstanbul'da Fâtih II. Sultan Mehmed Devri Türk Su Medeniyeti*, İstanbul 1953; A. Solakian, *Les richesses naturelles et économiques de l'Asie mineure*, Constantinople 1923, s. 72-80; *Modern Turkey* (ed. E. G. Mears), New York 1924, s. 265-279; P. Wittek – K. O. Dalman, *Der Valens-Aquädukt in Konstantinopel*, Bamberg 1933, IV, 15, 17; Abdülkadir Erdoğan, *Üsküdar Suyolu Haritası*, İstanbul 1940; Barkan, *Kanunlar*, s. 12, 54, 70, 113, 147, 202, 263; a.mlf., “Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler”, *VD*, sy. 2 (1942), s. 279-386; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1943-45, I-II; A. Süheyl Ünver, *Fatih'in Oğlu Bayezid'in Su Yolu Haritası Dolayısıyla 140 Sene Önceki İstanbul*, İstanbul 1945; Neşet Köseoğlu, *İstanbul Şadırvanları*, İstanbul 1951; Neşet Köseoğlu, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 125-153; X. de Planhol, *De la plaine pamphylienne aux lacs pisidiens*, Paris 1958, s. 146, 157-158, 323-328; Mustafa Soysal, *Die Siedlungs-und Landschaftsentwicklung der Çukurova*, Erlangen 1976, s. 122-139; Abdurrahman Şeref, “İstanbul'da Su Muzayakası”, *TOEM*, VII (1332), s. 65-73; N. Beldiceanu – I. Beldiceanu-Steinherr, “Recherches sur le province de Karaman au XVIe siècle”, *JESHO*, XI (1968), s. 116-117, 123; a.mlf.-ler, “Riziculture dans l'Empire ottoman XIVe-XVe siècle”, *Turcica*, IX/2-X, Paris 1978, s. 9-28; Feridun Emecen, “Çeltik”, *DİA*, VIII, 265-266.

HALİL İNALCIK

Diğer Dinlerde. Her dinde ve kültürde yaratılışın temelindeki asîf unsur olduğuna inanılan su evrensel bir sembol (arke-

Her şeyin
sudan
yaratıldığını
bildiren
âyetin
(el-Enbiyâ 21/30),
Ahmed
Râkım
Efendi
hatıyla
tuğra
şeklinde
istifi

tip) olarak hayat, sonsuzluk, yenilenme, iyileşme, temizlenme, doğurganlık ve kutsallık özellikleriyle ilişkilendirilmiştir. Özellikle Hint ve Grek felsefelerinde imkân durumundaki bütün varlığın, kâinat-taki her şeyin kaynağı ve özü, bütün biçimlerin kendinden çıktığı esas madde, yaratılışı önceleyen ve onu sağlayan şekilsiz unsur, maddenin ilk şekli kabul edilmiştir. Kur'an'da da her canlının (her şeyin) sudan yaratıldığı (el-Enbiyâ 21/30) ve Allah'ın arşının suların üzerinde bulunduğu (Hûd 11/7) ifade edilir (tasavvufta su-var oluş ilişkisi için bk. İbnü'l-Arabî, *Fusûsu'l-hikem*, s. 187; *Fütühât-ı Mekkiyye*, I, 20-21; *DİA*, IX, 33).

Su imkânın kendisi, her şeyin başı ve sonudur. Hint mitolojisinde (Vişnu Purana) yaratılış, Tanrı Brahma, Vişnu ve bazan da ilk insanla özdeşleştirilen Narayana'nın ilk sulara uyku halinde yüzdüğü sırada göbeğinden hayat ağacının çıkmasıyla başlar. Yine Bâbil yaratılış efsanesinde (Enuma Eliş) ve *Ahd-i Atık*'teki yaratılış hikâyesinde (Tekvîn, 1/2) kâinatın başlangıcı sudan oluşan kaos dayandırılır. Her şeyin karanlık ve kaos durumundaki uçsuz bucaksız sudan neşet ettiği veya yaratıldığı inancı eski Mısır, Aztek ve İnka, Ural-Alтай, Güney Asya ve Kuzey Amerika'nın yerli kültürlerine ait yaratılış destanlarında da mevcuttur (Long, s. 193-216; *Ancient*, s. 3, 61).

Akışkanlık, içinde bütün imkânı barındırma ve yaratıcı enerjiyi, dolayısıyla gelişimi sağlama özelliklerine sahip olup topraktan önce var olduğu ve kaynağını (âb-ı hayât) gökten aldığı kabul edilen su hem insanın hem kâinatın hayat ve bereket kaynağı olarak görülmüş (bk. ÂB-ı HAYÂT),

tarih öncesi dönemden itibaren su, ay ve kadın arasında özdeşlik kurulmuştur. Hareketleri ayın hareketleriyle paralellik gösteren su, tıpkı ay gibi her şeyin dönemsel olarak aldığı görünümü ve gelişimi kontrol etmektedir (Eliade, *Patterns*, s. 188-189).

Su ile yaratılış arasında kurulan ilişkiye paralel olarak her kültürde yer alan suya girme motifi aslî biçime, yani var oluş öncesi şekilsizliğe dönüşü, bir nevi geçici yok oluş ve ölümü; sudan çıkma ise biçimin ilk defa ortaya çıktığı yaratılışın tekrarı, yani yenilenme ve yeniden doğumu temsil etmektedir. Zira su bir taraftan içinde her şeyin çözülüp şeklini kaybettiği (bozulduğu), diğer taraftan temizlendiği ve yeniden canlandığı kaynak olmaktadır. Buna göre su ile bağlantılı önemli bir sembolizm olan, insanlığın belli zamanlarda günahlarından dolayı suların altında kalması şeklindeki tûfan sembolizmi, insanlığın içinden çıktığı suya geri dönme ve yeni bir çağ ve insanlık inşa etme fikrine dayanmaktadır. Günah sebebiyle zayıflayan, eskiyip yaşlanan insanlık bu şekilde yitip gitmek yerine su yoluyla çözülüp yeniden canlılık ve saflık kazanmaktadır (a.g.e., s. 194-195, 210-211).

Aynı şekilde başlangıç ya da geçiş törenlerinde uygulanan, bedeni suya sokma ya da su ile yıkama şeklindeki vaftiz de bozulmanın ardından gelen yenilenmeyi, yeniden doğmayı, günahlardan arınmayı ve kutsanmayı temsil etmektedir. Mezopotamya toplumlarında yaygın uygulamaya sahip olan bütün bedeni suya sokma işlemi, Mûsâ şeriatının bir gereği olarak ritüel kirlilikten ve günahattan arınma adına çeşitli yahudi grupları, bilhassa Essenîler tarafından özel yıkanma havuzlarının

da düzenli biçimde icra edildiği gibi Rab-bânî şeriatında da İsrâîl dinine girmenin şartlarından biri kabul edilmiştir (Talmud, Yebamoth, 46^b). Yahudiliğe geçiş merasiminin aslı bir uygulaması olan bedeni suya sokma putperestlikten temizlenmek suretiyle yeni doğmuş bebek durumuna gelme, karanlıktan aydınlığa çıkma vurgusuna sahiptir (Talmud, Sotah, 12^b). Yoldan çıkan İsrâîl'in Tanrı'ya dönmesi fikri de Eski Ahid'de üzerlerine temiz su dökme, yani su ile kalplerini arındırma şeklinde ifade edilmiştir (Hezekiel, 36/25; Zekarya, 13/1).

Yeni Ahid'de Vaftizci Yahya ile özdeşleştirilen ve günden arınma vasıtası olan vaftiz işlemi (Matta, 3/1-16; Luka, 3/3), Hristiyanlık'ta ruhun ilk günden arınması ve İsa Mesih'te sembolik anlamda ölüp yeniden dirilme şeklinde yeni bir vurguya sahip olup (Pavlus'un Romalılar'a Mektubu, 6/3-4) bu dine, dolayısıyla Tanrı'nın krallığına girmenin aslı şartı kabul edilmektedir. Bu bağlamda, günahları yüzünden sular altında kalan insanlığın ilk kurtarıcısı olan Nûh ile nihâî anlamda kurtarıcısı kabul edilen İsa Mesih arasında ilişki kurulmaktadır. Hristiyan inancına göre vaftizin mânevî anlamda hayat verme fonksiyonu suyun kutsal ruhun tahtı, yani canlı olan her şeyi meydana getiren ilk unsur olmasından kaynaklanmaktadır (bk. VAF-TİZ). Komünion âyini su ve şarap karışımının kullanılması şarabı temsil eden İsa ile suyu temsil eden cemaatin, yani ilâhî ve insanî olanın birleşmesinin temsili şeklinde yorumlanmıştır.

Mâbede gitmek, takdime veya kurban sunmak gibi önemli dinî fiillerden önce bütün bedeni ya da belli organları yıkama (abdest) işlemi de benzer şekilde kişiyi fiziksel anlamda temizlemenin ötesinde mânevî arındırma yoluyla kutsallık alanına girmeye hazırlama fonksiyonu icra etmektedir. Yahudilik ve Hristiyanlık'ta günümüzde fazlaca uygulama alanı bulmayan abdest âdeti İslâm'da önemli bir yere sahiptir (abdestin mânevî arınma vasıtası oluşuyla ilgili olarak bk. İbnü'l-Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, V, 384; Schimmel, s. 132-133). Esasen Eski Ahid'de sosyal ilişkiler açısından da (misafire su ikram etme, ayaklarını yıkama vb.; Tekvîn, 18/4; 24/17, 43; I. Samuel, 25/41) önemli yere sahip olan su, temizleyici ve iyileştirici gücü dolayısıyla bazan kanla birlikte ritüel veya fiziksel kirlilikten ve hastalıktan (özellikle deri hastalıkları) arınma vasıtası olarak kullanılmış (Levililer, 15/16-22, 27; II. Krallar, 5/10), Hristiyanlık'ta da benzer fonksiyon icra etmiştir. Özellikle mâbed döneminde

yahudi din görevlileri için gerekli kabul edilen, mâbede girmeden önce el ve ayakları yıkama âdeti (Çıkış, 30/17-21), İsa'nın havârilere ayaklarını yıkadığı şeklindeki rivayetle hareketle (Yuhanna, 13/1-15) Katolik kiliselerinde de uygulanmıştır. Ayrıca pagan âdetlerinin etkisiyle özel olarak hazırlanan kutsal sular yine Katolik kiliselerinde haftalık âyin sırasında (cemaatin üzerine serpilmesi ya da içine parmakların sokulması suretiyle) vaftizi hatırlatma ve mânevî arınmayı teminin yanı sıra çeşitli hastalıkların tedavisi için, ayrıca eşya ve binaların kutsanması amacıyla kullanılmıştır. Suyun şifa verici ve rahatlatıcı özelliği Kur'an'da da Eyyûb peygamberle bağlantılı biçimde teyit edilmiştir (el-Enbiyâ 21/83; Sâd 38/42).

Su aynı zamanda hastalıktan iyileşmeyi ve öldükten sonra dirilmeyi sağlamak adına diğer kültürlerin büyü âyinlerinde ve cenaze merasimlerinde önemli yer işgal etmiştir. Özellikle sıcaklık ve kuraklığın büyük tehdit oluşturduğu ve öldükten sonra çekilen azabın sıcaklık ve ateşle özdeşleştirildiği toplumlarda (Mezopotamya, Anadolu, Suriye, Filistin, Mısır) ölüyü rahatlatma ve suya karışarak yeniden doğmasını ya da tohumlara karışıp yeniden yeşermesini sağlamak için ona içecek takdimesi sunulmuştur (Eliade, *Patterns*, s. 198-199).

Antik dönemde ayrıca Frikya, Grek, Fenike ve Germen toplumlarında ilâhların, özellikle bereket ve ziraat tanrıçalarının (Kibele, Afrodite, Atena) heykelleri de söz konusu ilâhların gücünü arttırmak, böylece yağmur ve bol hasat elde etmek amacıyla suya sokulurdu. Bu uygulama, daha sonra Katolik hristiyanları tarafından Mer-yem Ana kültü çerçevesinde devam ettirilmiştir. Benzer şekilde suyun dişil unsur-la, evrensel rahimle ve doğurganlıkla özdeşleştirilmesi çerçevesinde çeşitli kültürlerde (Amerika, Asya, Kuzey ve Doğu Avrupa) anne su tapınması mevcut olup bu tanrıça adına çocuklar kutsanmış, kısır kadınlar çocuk sahibi olmak için ondan yardım istemiştir. Arap folklorunda genellikle su kaynakları dişil kabul edilmekle birlikte kısır kadınlar çocuk sahibi olabilmek için eril olduğuna inanılan tuzlu sularda yıkanmıştır (Schimmel, s. 26). Su aynı zamanda pek çok kültürde uygulandığı üzere günden arınma ve ilâhların öfkesini yatıştırma ya da onları memnun etme adına tıpkı kan gibi bizzat takdime olarak tanrılara sunulmuştur (I. Samuel, 7/6; I. Krallar, 18/33-35).

Öte yandan kutsallığın belli bir su kaynağı ile özdeşleştirilmesi ya da onda tezahür ettiğine inanılmasından hareketle çeşitli kültürlerde kutsal su kaynağı inancı mevcut olmuştur. Hindistan'daki Ganj nehri Hindular'ın yıkanmak ve suyundan içmek için rağbet ettiği, ayrıca mâbedlerini yıkamak için suyunu taşıdıkları bir kaynak özelliğine sahiptir. Benzer şekilde Mekke'deki zemzem suyu da kutsallığı, şifa ve bereket verici özelliği dolayısıyla müslümanlar tarafından rağbet görür (bk. ZEMZEM). Kutsal kabul edilen nehir, pınar ve kaynak suları, buna bağlı tapınma ve ritüeller (su ilâhlarına yiyecek, elbise ve hayvan türünden takdime sunma, su kenarlarında mâbed inşa etme, inanç sınaması yapma, hitabet ve kehanette bulunma vb.) başta Grek ve Hint-Avrupa toplumları olmak üzere diğer bazı kültürlerde de yer alır (bk. AYAZMA; KAPLICA). İzleri hâlâ devam eden bu tapınmaya göre su kaynakları canlıdır ve hareket eder; onun için etkileme, iyileştirme, hayat verme, hatta geleceği bildirme gücüne sahiptir. Buna paralel olarak ejderha, yılan, deniz kabuğu ve yunus gibi su ile bağlantılı canlıların dünyanın verimliliğini kontrol gücüne sahip oldukları ve bilhassa Çin ve Güneydoğu Asya kültürlerinde görüldüğü üzere hayatın ritmini temsil ettiklerine inanılmış, bu sembollere özel bir güç ve kutsallık atfedilmiştir (Eliade, *Patterns*, s. 202-210; su ve nazar bağlantısı için bk. NAZAR). Eski Türkler'de her ırmağın ve gölün ruhu olduğuna yönelik inanç ve buna bağlı olarak onlara kurban kesilmesi, günahlarından temizlemek adına ölümlerin suya gömülmesi ve Anadolu'da hâlâ mevcut olan, suya bakarak kehanette bulunması gibi uygulamalar yer almıştır (Akman, X/1 [2002], s. 5-9).

Su kaynaklarının söz konusu gücü, bir taraftan Grek mitolojisindeki su ilâhlarının kıskançlık sebebiyle çocukları kaçırıp öldürdükleri, kendilerini görenleri meczup hale getirdikleri şeklindeki inanış ve denizin sakinken baştan çıkarma ve boş zevk şeklindeki dişil, azgınlaşıp öfkelenildiğinde eril doğa ile (deniz ve deprem tanrısı Poseidon) ilişkilendirilmesi örneğinde olduğu gibi kötülükle özdeşleştirilmiştir. Diğer taraftan çeşitli kültürlerde mevcut olan su-bilgelik ilişkisi, bu anlamda Budist inancındaki hakikate ulaşmak için nehri geçme (illüzyon dünyasını aşma) sembolizmiyle Bâbilliler'in okyanusu bilgelik yurdu diye isimlendirmesi, insanlığın kültürü, yazıyı ve astrolojiyi yarı insan yarı balık şeklindeki bir yaratık (Oannes) aracılığıyla öğrendiği

inancında olduğu gibi olumlu tarzda anlaşılmıştır (tasavvufta su-bilgi / rahmet ilişkisi için bk. İbnü'l-Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, V, 384; Schimmel, s. 28). Buna göre evrensel anlamda su canlılık ve büyümenin kaynağı olması, insanları daima etkilemiş olan akıcılık kuvveti ve kuşatıcı ve temizleyici özelliğiyle hayat, bereket ve kutsallık sembolü şeklinde görülürken suyun insanları âciz bırakan taşkınlığı, onun aynı zamanda karşı konulmaz bir tehdit unsuru şeklinde algılanmasına sebep olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Arabî, *Fusûsü'l-hikem* (trc. ve şerh Ekrem Demirli), İstanbul 2006, s. 187; a.mlf., *Fütûhât-ı Mekkiyye* (trc. Ekrem Demirli), İstanbul 2006-2007, I, 20-21; III, 61; V, 303-304, 384; M. Eliade, *Patterns in Comparative Religion* (trc. R. Sheed), London 1958, s. 188-215; a.mlf., *The Sacred and the Profane* (trc. W. R. Trask), New York 1959, s. 129-136; a.mlf., *Images and Symbols* (trc. Philip Mairet), Princeton-New Jersey 1991, s. 125-128, 151-160; Charles H. Long, *Alpha: The Myths of Creation*, New York 1963, s. 188-216; *Ancient Near Eastern Texts* (ed. J. B. Pritchard), Princeton-New Jersey 1969, s. 3, 60-61; A. Schimmel, *Tann'nun Yeryüzündeki İşaretleri* (trc. Ekrem Demirli), İstanbul 2004, s. 25-29, 130-134; Eyüp Akman, "Türk ve Dünya Kültüründeki Su Kültü Üzerine Düşünceler", *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, X/1, Kastamonu 2002, s. 1-10; Ali Erbaş, "Muhtelif Dinlerde Su Motifi", *EKEV Akademi Dergisi*, sy. 20, Ankara 2004, s. 241-258; K. Kohler – S. Krauss, "Baptism", *JE*, II, 499-500; E. G. Hirsch – S. Ochser, "Water", a.e., XII, 475-476; H. Mueller, "Baptism (In the Bible)", *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1967, II, 54-58; E. J. Gratsch, "Water", a.e., XIV, 825-827; Mehmet Bayraktar, "Dâvûd-i Kayserî", *DİA*, IX, 33.

SALİME LEYLA GÜRKAN

Kültür ve Medeniyet. Su, gerek hayatın vazgeçilmez unsuru olması gerekse değişik halleriyle (yağmur, ırmak, gözyaşı vb.) insanın çevresini kuşatmasından dolayı mimariden resme, şiiirden müsikiye sanatın hemen bütün dallarında önemli bir öge olarak yer alır. Birçok medeniyette görülen anâsır-ı erbaa (hayatın temeli olduğuna inanılan toprak, hava, su ve ateş) anlayışı tarih boyunca insan düşüncesini etkilemiş, mitolojik veya efsanevî anlatımlardan bilimsel tahlillere kadar üzerinde çeşitli fikirler üretilmiş, filozoflar, din ve bilim adamları, edip, şair ve müzisyenler suya dair pek çok şey söylemiştir. Tarihin her döneminde yerleşimin suya bağlı olması, suyun mevsimlere göre farklı görünüm kazanarak insanı cezbetmesi onu bir medeniyet malzemesi konumuna yükseltmiş, insanoğlunun suya yönelik veya su uğruna yaptığı her şey biraz da onun ha-

yatı algılama ve yorumlama seviyesini göstermiştir. Dünyanın dörtte üçünü kaplayan, insan vücudunda önemli bir yer tutan su ile insan arasında kültürel, sanatsal, sosyolojik birçok boyutta ilişkinin bulunması kaçınılmazdır.

Su hem olumlu (temizleyici, güzelleştirici, süsleyici, tazeleyici, söndürücü) hem de olumsuz (aşındırıcı, yıkıcı) özelliklere sahiptir. Renksiz, kokusuz ve tatsız olduğu için bu duyular hep suya nisbet edilerek ölçülmüştür. Eski tıp biliminde insan tabiatı suyun bedendeki dört haline göre değerlendirilmiş (bk. AHLÂT-ı ERBAA), astronomide feleğin dönüşleri ve yıldızların insan üzerindeki etkileri su merkezli burçlar sistemiyle izaha çalışılmış, coğrafi tanımlar ve iklim özellikleri suyun varlığı veya yokluğu, azlığı veya çokluğu ile adlandırılmış, dünya dillerinin pek çoğunda su üzerine deyimler, mecazlar ve anlam aktarımları yer almıştır.

En eski çağlardan itibaren su ikramını hayır ve iyi niyet göstergesi olarak algılayan toplumların mitolojilerinde suyla ilgili anlatımlar mevcuttur. Kuzey Avrupa ve Kelt mitolojilerinde cennetten dünyaya dört ırmak akarak bunların insanoğluna dört ebedî özellik (hayat, ölümsüzlük, gençlik ve bilgelik) sunduğuna inanılır. Pagan toplumlar da ormanlarda insanlara görünmeden yaşayan Nympe adlı su perilerine inanmıştır. Batı resim sanatı bu konuda zengin malzemeye sahiptir (meselâ bk. Jan Bruegel'in "Diana ile Nympe"ler, François Girardon ile Thomas Regnaudin'in "Apolon ve Nympe"ler adlı tabloları). Türk mitolojisi Korkut Ata'nın, "Suya ecel gelmez" sözünden dolayı suyu ebedî kabul eder. Eski Türk töresinde "can, ruh, talih, vicdan, seciye" gibi anlamlar içeren kut, suyun akıcılığına ve duruluğuna benzeyen bir nitelik gösterir. Suyun bir de "iye"si (sahibi) vardır. Bu sebeple suya tükürülmez, pislik atılmaz ve su kirletilmez. Aksi takdirde su iyesi (çay ninesi) insanı cezalandırır, "şaman azarı"na tutturur.

Yahudilik'te İsrâiloğulları'nın adı "sudan geçenler" mânâsına İbrânî'dir. Mûsâ da (Moşeh) "sudan gelen" demektir. Hristiyanlık'ta kilisede su bulundurulması bir gelenektir. Hz. İsa'nın kanını temsil eden bu su, Mara'nın İsrâiloğulları'na acı gelen suyunun Mûsâ tarafından tatılaştırılması mucizesine işaret eder. Mûsâ bu mucizeyi asâsını suya atarak gösterirken İsa da insaniğe acı gelen hayatı çarmıhta kanını akırtmak suretiyle tatlandırmış, sonra da bunu vaftiz suyu olarak ümmetine sunmuştur. Tevrat'taki "tathir suyu, kiskanç-

lık veya acılık suyu, elem suyu, en-Hakko-re pınarı, diri su, takdime suyu" gibi ifadeler veya Hristiyanlık sakramentlerinde ki vaftiz suyu hep insanları temizlemek adına var olmuştur. Çünkü suyu ibadet amacıyla kullanan her kişi Rabb'e biraz daha yakınlaşmış, yaratıcısıyla görüşmeye hazır hale gelmiş, O'nun huzuruna temiz bir beden ve pak bir ruhla çıkma dileğini uygulamaya geçirmiş ve kendini O'na teslim etmiş olur. Pagan toplumların tapınaklarında ve hristiyan yapılarından ayazmalarda kutsallığına inanılan bir su bulundurulması ve onunla hastalara şifa dağıtılması da bu anlayışın ürünüdür. Üç semavî dinin şeriatında insanı günahlarından arıtma ve onu Allah'ın huzuruna çıkarmaya hazırlama görevi suya verilmiştir. Gusûl abdesti Yahudilik'te ve İslâmiyet'te geçerli olan, kulun su ile temizlenerek Allah'a yakınlaşmasını simgeler.

Müslümanlar suyu hayatın kaynağı olarak görür. Tasavvufta su mârifeti ve ilâhî feyzi temsil eder. Küllî akılla kâmil nefis suya benzetilir. Damla kesret, deniz vahdettir (Temevvüc eylemiş deryâ-yı vahdet / Çoğalmış dalgalar her yana düşmüş / Köpürmüş kaynamış o bahr-ı kudret / Onun bir katresi imkâna düşmüş [Kemâlî Efendi]). Müslümanlara göre su insanlığın ortak malıdır ve bu sebeple azizdir. Allah'ın ilk yarattığı şeylerden biri olması dolayısıyla su O'nun cemâl ve celâl sıfatlarını temsil eder ve hay ismine işaret eder. Müslümanların suya bakışı yalnız bu dünyayı değil âhiret âlemini de ilgilendirir. Nitekim kevserin ve selsebîlin müminlere bir mükâfât şeklinde sunulacağına inanılır.

Kevser kelimesi "cennette bir havuz, ırmak, çok hayır, bereket, ümmetin çokluğu, Kur'an, ilim, şeref, amel" olarak yorumlanmışsa da halk onun baldan tatlı, süttten beyaz, kardan soğuk, kaymaktan yumuşak olduğuna ve cennettekilerle ikram edileceğine inanır. Selsebîl de cennette akan tatlı sudur. İslâm mimarisinin hemen her şehirde örnekleri bulunan su yapıları olan selsebiller ve sebiller cennette akan suların bu tatlı özelliğine işaret eder. Nitekim Türk su mimarisinde önemli yer tutan şadırvan ve meydan çeşmeleriyle mahalle aralarındaki sarnıç ve su haznelerinin çok güzel biçimde inşa edilmesi bu sebeptir. Su vakıfları ve su adakları da yine müslüman Türkler'in cennet özlemiyle geliştirip yaygınlaştırdığı bir uygulamadır. İstanbul'un Hamidiye, Kestane, Taşdelen, Haznedar, Karakulak, Dağdelen, Çamoluk, Sirmakeş gibi su kaynak-